

HEDEMORA
KOMMUN

Tillgänglig service för alla

Serviceplan för Hedemora kommun 2019 - 2022

Innehåll

Inledning	3
Framtagande	3
Serviceplan 2019-2022	3
Begrepp och definitioner	4
Problembeskrivning	4
Övergripande mål för service på landsbygden	5
Strategiska utgångspunkter	5
Mat, bensin, pengar och paket	6
Företagande	6
Vägar, bussar, bredband	7
Bilaga serviceutbud	8

Inledning

Den här serviceplanen ska gälla 2019-2022 och är en uppdatering av den serviceplan som antogs av kommunfullmäktige 2015. Serviceplanen som tydliggör den kommersiella servicen på landsbygden ska ses som ett komplement till kommunens landsbygdsprogram och är också ett stöd för länsstyrelsen när man beslutar om stöd och bidrag till kommersiell service.

Hedemora kommun kan landsbygdssäkra övergripande kommunala beslut. Det innebär att en konsekvensanalys, som belyser ett besluts effekter på landsbygden, ska finnas med i underlaget om det är relevant för ärendet.¹

På de mindre orterna är lanthandeln ofta den sista offentliga lokalen som är tillgänglig till vardags. När butiken har stängt så finns det ingen naturlig träffpunkt där man stöter ihop med andra människor. Därefter måste det sociala livet i mycket högre grad arrangeras; t ex som aktiviteter i bystuga eller som privata tillställningar. Om lanthandeln läggs ned försvinner ofta även annan service som butiken står för, som post- och paketservice, utlämning av apoteksvaror, spelombud och ombud för systembolaget samt möjlighet att ta ut kontanter. Ett samhälles servicepunkter är nära förknippade med varandra. Försvinner butiken från orten krymper förutsättningarna för att erbjuda förskola, skola och äldreomsorg. Och tvärtom. Samordning mellan offentlig och kommersiell service förutsätter ett aktivt deltagande från kommunerna. En av utmaningarna är att hitta former för att upprätthålla en basservice på landsbygden.

Framtagande

Det regionala serviceprogrammet för Dalarna (RSP 2014-2018) har varit vägledande. RSP är ett länsövergripande ramprogram som beskriver huvuddragen för arbetet med service på landsbygden de kommande åren och tyngdpunkten ligger på lanthandeln och de kommersiella tjänster som brukar kopplas ihop med den. Då det regionala serviceprogrammet utan några förändringar förlängts till 2020 har vi valt att uppdatera vår lokala serviceplan med hänsyn till det och till rekommendationerna i Hedemora kommuns nya Landsbygdsprogram. Likaså har det som framkommit på ortsmötena - Träffpunkt Hedemorabygd – tagits med när det är relevant.

Serviceplan 2019-2022

Serviceplanen ska ge en helhetsbild av den tillgängliga kommersiella servicen som finns på landsbygden samt en plan för vad som är rimlig servicenivå och hur den ska upprätthållas. En aktuell serviceplan är en förutsättning för att länsstyrelsen ska ta eventuella beslut om ekonomiskt stöd till lanthandel och servicepunkter, eller initiativ som syftar till att behålla den servicen som dessa kan erbjuda.

Serviceplanen är också ett verktyg för olika aktörer som vill utveckla landsbygden och ska ses som ett komplement till kommunens Landsbygdsprogram. Serviceplanen gäller under mandatperioden 2019-2022.

¹ Som stöd för konsekvensanalysen finns frågan om beslutet påverkar:

Möjligheten att bo på och/eller flytta till landsbygden?

Möjligheten att arbeta på och/eller arbetspendla till och från landsbygden?

Tillgången till kommunal och/eller annan service på landsbygden?

Begrepp och definitioner

I det här sammanhanget har vi definierat landsbygden utifrån fem prioriterade orter; Stjärnsund, Smedby, Vikmanshyttan, Garpenberg och Långshyttan. En god service på rimlig nivå betyder en service som ska fungera tillräckligt bra för att svara mot vad som kan begäras, på en nivå där utgifter ska stå i proportion till utbytet. Fokus ligger på den kommersiella service som är kopplad till sista butiken på orten, här kallad lanthandeln, och då dagligvaror, betaltjänster, paket, försändelser och ombud. Servicepunkter kan vara lösningen då butiken lagts ned eller för att stärka existerande butiker. En servicepunkt samlar praktisk service från myndigheter, kommuner och företag och fungerar som en social mötesplats för invånarna. Offentlig service blir i det här sammanhanget det samma som kommunal. Serviceplanen ska belysa och ta hänsyn till sambandet mellan offentlig, kommersiell och ideell service. Exempelvis bredbandsutbyggnaden och kopplingen till de lokala utvecklingsgrupperna.

Problembeskrivning

Olika servicebehov

Service har olika innebörd för olika människor; för vissa kan närheten till en dagligvarubutik kännas avgörande, medan andra behöver besöka arbetsförmedlingens kontor regelbundet. En skola i byn kan få barnfamiljer att flytta dit, och vård och omsorgsservicen är central för många. Andra är beroende av en fungerande pakettidistribution, att kunna lämna dagskassor eller tanka fordon, för att kunna starta företag. Toleransnivån för hur långt man har till olika servicefunktioner är olika för olika service. Service kopplas till många olika aktörer; företag, myndigheter och kommuner, vilket kräver olika sätt att hantera servicefrågorna på.

Ändrade köpbeteenden

Tätortshandeln och E-handeln konkurrerar om lanthandelns kundunderlag. En ökad arbetspendling och koncentrationen av service till tätorten minskar köptroheten på landsbygden, då inköpen kan samordnas med utnyttjande av annan service eller via Internet. Samtidigt riskerar alltfler hushåll att inte längre klara sina inköp själva utan blir beroende av kommunens eller annan hjälp. De som exempelvis inte kan ta del av ny teknik av ekonomiska eller andra skäl, som inte har tillgång till bil för att pendla och handla, som inte får bankkort eller bankkonto, eller som är funktionsnedsatta. Dessa invånare riskerar att marginaliseras och ställas vid sidan av utvecklingen.

Kommunala prioriteringar

Kommunen tvingas ständigt göra avvägningar mellan den ekonomiska situationen och välfärdsfrågorna. Ska en liten byskola få finnas kvar trots att befolkningsunderlaget är litet? Hur ska vård och omsorg bäst organiseras för att möta de ekonomiska kraven? Vilken omfattning ska det vara på den fysiska infrastrukturen?

Övergripande mål för service på landsbygden

Det ska finnas en god service på rimlig nivå för alla som bor, besöker och verkar i Hedemora kommun. I den här planen är fokus på den kommersiella servicen och hur kommunen kan bidra till hållbara servicelösningar på landsbygden. Servicelösningar som utgår från de lokalt varierande förutsättningar som finns i varje kommundel.

Detta uppnås genom att kommunen, näringslivet och de ideella krafterna verkar för:

- Att lanthandeln finns kvar på fem prioriterade orter, och om det inte är kommersiellt möjligt ersätts med väl fungerande servicepunkter
- En ökad samverkan kring lokaler, logistik och servicetjänster
- En tydligare koppling till företagande och tillväxt
- Att hitta nya tekniska lösningar och innovativa idéer.

Hållbarhetsmål

De horisontella målen miljö, jämställdhet, jämlik hälsa och inkludering är viktiga för en hållbar utveckling som är avsikten med serviceplanen. Exempelvis är miljöpåverkan stor vid transporter som måste ske om tillgänglig service inte kan erbjudas i närområdet. Många landsbygdskommuner är i behov av inflyttare. Samtidigt är många personer med utländsk bakgrund i behov av jobb. Dalarnas regionala serviceprogram visar att områden som har låg tillgänglighet till service, negativ befolkningsutveckling etc. också visar traditionella könsmonster (genuskontrakt). Därför är det viktigt att vara uppmärksam på att serviceinsatserna svarar mot mäns respektive kvinnors olika behov och livssituationer, liksom att tillgängligheten till servicetjänster också ska finnas för personer med funktionsnedsättning och utländsk bakgrund.

Strategiska utgångspunkter

- Samtliga fem orter ska bedömas som strategiska ur service- och försörjningssynpunkt och bör av befolkningsmässiga och geografiska skäl ha ett grundläggande basserviceutbud.
- Kommunen ska arbeta för att kommun- och länsgränser inte är ett hinder för att upprätthålla en god service på rimlig nivå för dem som bor och verkar i kommunen.
- Kommunen ska utse kontaktperson i Kommunbygderådet. Personen kan ge råd, stöd, information och förmedla kontakter som rör ideell verksamhet med syfte att utveckla landsbygden.
- Regelbundna kontakter och samverkan mellan kommunen och kommunbygderåd/företrädare för den aktuella bygden rörande servicefrågor.
- Förberedande samverkan över traditionella verksamhetsgränser i kommunen när faktiska risker för nedläggning och dylikt uppstår.
- Utredningar och förslag gällande servicefrågor skall innehålla relevanta konsekvensbeskrivningar.
- Planering, genomförande och uppföljning av olika insatser ska präglas av miljöhänsyn, jämställdhet, folkhälsa och integration över generations- och nationalitetsgränser.
- Kommunstyrelsen ansvarar för att serviceplanen är aktuell och att den följs upp.

Mat, bensin, pengar och paket

Tillväxtverket har i en studie² visat att lanthandlarna skulle vara lönsamma för invånarna även om dessa subventioneras med mellan 10 000-70 000 kr i månaden. Den sociala nyttan ej inräknad. Genom att undersöka kostnader för ökat bilåkande, ökad tidsåtgång, betalningsvilja, tillgänglighetseffekter och minskade inköpspriser kunde nyttan av den lokala butiken beräknas. Därtill kommer service i form av betaltjänster, paket, drivmedel mm som ofta är kopplad till sista butiken på orten. För samhället och kommunen kan det alltså vara en god affär att underlätta driften av lanthandel genom subventioner, samordningslösningar och att arbeta med köpbeteenden. Kommunen bör därför vara öppen för, och aktivt bidra till alternativa och otraditionella lösningar för att behålla den service som är kopplad till sista butiken på orten. Detta kan ske enskilt eller i samverkan med andra servicegivare.

- Kommunen ska verka för att bevara de befintliga butikerna. Om det inte är möjligt ska servicepunkter vara det prioriterade alternativet.
- Landsbygdshushåll med rätt till hemsändning inom ramen för det regionala serviceprogrammet ges möjlighet att få varor hemsända och lanthandlaren bör själv få avgöra om leverans sker via eget fordon, genom utnyttjande av kommunens distributionsservice eller annat distributionsätt.
- Kommunen ska verka för att de bensinstationer/pumpar som finns tillgängliga för allmänheten bevaras.
- Överföra kommunala servicefunktioner till lanthandlarna eller servicepunkterna. Exempel på detta kan vara informationscentra i butikerna på landsbygden.
- Vid upphandling ger kommunen förutsättningar som möjliggör för lanthandlarna att vara med och konkurrera.
- Hemtjänsten ska i första hand handla i den butik som finns närmast brukaren. Därför bör man undersöka om det upplägg man har idag är det mest lämpade eller om det finns andra alternativ.
- Regelbundet bjuda in till samråd mellan kommunen, lanthandeln och konsumenterna i aktuella frågor.

Företagande

Lokal service är en förutsättning för att företag ska kunna etablera sig och utvecklas på landsbygden, vilket är en avgörande faktor för tillväxt och attraktionskraft. Enligt organisationen Företagarna i Dalarna står småföretagen i länet för den största andelen - 30 procent - av skatteintäkterna i kommunerna. De menar att service på landsbygden är en fråga om överlevnad för samtliga företag oavsett bransch. Gällande kommunal service är denna ofta centralt placerad. För att öka servicemöjligheterna på landsbygden kan kommunen tillsammans med lanthandlarna, andra företagare eller föreningar stödja utvecklingen av lokala servicelösningar där intresse och underlag för sådana finns. Det kan ske på olika sätt beroende på lokala behov och förutsättningar. Lokala servicelösningar kan vara en servicegivare som används som utgångspunkt för att utöka annan service. Det kan också vara flera intressenter som tillsammans över ett geografiskt område

² Samhällsekonomiska effekter av nedläggning av butiker på landsbygden. Tillväxtverket Rapport 0116

tillhandhåller olika slag av service. Där lanthandel saknas kan kommunen bidra till fungerande servicepunkter där den kommunala servicen blir mer tillgänglig för företag och kommuninvånare. Kommunen bör vara öppen för, och aktivt bidra till alternativa och otraditionella lösningar för att landsbygdens företag ska ha tillgång till grundläggande servicefunktioner. Detta kan ske enskilt eller i samverkan med andra servicegivare.

Vägar, bussar, bredband

Utvecklingen av ny teknik är i många delar positiv för landsbygden, inte minst för att den minskar beroendet av närhet till olika inrättningar. De landsbygdsbor som är etablerade i samhället och har god ekonomi och hälsa klarar att hantera en lägre servicegrad. De som inte kan ta del av ny teknik av ekonomiska eller andra skäl, riskerar att marginaliseras och ställas vid sidan av utvecklingen. Därför bör tillgången till, och utvecklingen av ny teknik anpassas även för de grupper som idag riskerar att ställas utanför. Att utveckla separata eller parallella lösningar för de grupperna vore att öka marginaliseringen. Ny teknik kan också minska behovet av transporter.

- Kommunen ska ha en övergripande samverkan med övriga länsaktörer för att enskilda personer och företag via tåg, buss eller taxi, ska ha tillgång till grundläggande servicefunktioner. Kommunen ska även främja samåkningslösningar.
- Kommunen ska verka för att bredband uppkopplat med en hastighet som möjliggör de vanligaste bredbandstjänsterna, Internet, telefoni och TV, finns tillgänglig i hela kommunen. Det kan göras genom att ta tillvara externa finansieringsmöjligheter för bredbandsutbyggnad i samverkan med lokalbefolkningen och andra aktörer samt att samordna anläggandet av bredbandsnät.

Bilaga serviceutbud

Vikmanshyttan – ett högteknologiskt företagscentrum i gammal bruksmiljö.

Dagens spetsteknikföretag som CTEK/Chargestorm och Creator finns mitt i bygdens historia illustrerad av bl.a. Bruksmuseet och Norns Bruk, som har anor från 1600-talet. Här finns också Vikmanshyttans kyrka omtalad för sin vackra arkitektur och Gokartarena Dalarna. I Vikmanshyttan finns Sveriges och Nordens enda industriella stentryckeri. I gamla Folkets hus finns Gästgården med bland annat en simulatorhall, gym och en nyöppnad del med livsmedel. Under 2019 kommer en laddstation för elfordon att installeras nära servicepunkten.

- I Vikmanshyttan var 1107 personer folkbokförda 2018. Det är en ökning med 37 personer sedan 2010.
- I Vikmanshyttans skola går barn från förskoleklass till årskurs 6 (F-6.) Ht 2018 har de 101 elever inskrivna.
- I förskolan Björkbacken går det 50 barn.

Serviceutbud	Vikmanshyttan
<i>Kopplat till butiken</i>	Möteslokaler, gym, simulatorhall
Dagligvarubutik	Gästgårdens Minilivs
Apotek/apoteksombud	Nej
Post/postombud	Nej
Kontanthantering/betaltjänster	Nej
Systembolagsombud	Nej
Svenska spel	Nej
ATG	Nej
Paketutlämning	Nej
Kaffebord	Ja
Turistisk information	Ja
Aktivitet i butik	Ja
Aktiv hemsida/Facebook	Ja
<i>Annan kommersiell</i>	
Kafé	Ja sommartid
Restaurang	Ja
Hotell/vandrarhem/B&B	Nej
Drivmedel	Nej
Bredband via fiber	Ja

Garpenberg – en levande gruvort med anor från 1300-talet.

I dag bedrivs världsledande gruvverksamhet av Boliden AB som också är kommunens största privata arbetsgivare. Ortens näringsliv är starkt präglad av gruvan och ett stort antal entreprenörsföretag, både inom och utanför kommunen, är knutna till gruvverksamheten. Den ståtliga herrgården som är norra Sveriges största, byggdes 1801 och räknas idag som ett slott som drivs som ett hotell idag. I anslutning till slottet finns f.d. skogshögskolans lokaler där det bedrivits forskning och utveckling inom skog och trä fram till slutet av 1990-talet. Under 2019 kommer en laddstation för elfordon att installeras nära servicepunkten.

- 2018 var 995 personer folkbokförda i Garpenberg. Det är en ökning med 37 personer sedan 2010.
- I Garpenbergs skola F-6 går 2018 61 barn.
- Annaskolan, som är en Waldorf-friskola har 105 inskrivna elever i åldern 7-16 år.
- Dormsjöskolan som är ett hem för vård och boende (HVB) med integrerad friskola har 18 elever.
- Förskolan Bikupan har 15 barn och Snödroppen i Dormsjö har 32 barn.

Serviceutbud	Garpenberg
<i>Kopplat till butiken</i>	PIZZERIA
Dagligvarubutik	Minilivs
Apotek/ apoteksombud	Nej
Post/postombud	Nej
Kontanthantering/betaltjänster	Nej
Systembolagsombud	Nej
Svenska spel	Nej
ATG	Nej
Paketutlämning	Nej
Kaffebord	Ja
Turistisk information	Ja
Aktiviteter i butik	Ja
Aktiv hemsida/Facebook	Ja
<i>Annan kommersiell</i>	
Kafé	Ja, sommartid
Restaurang	Ja
Hotell/vandrarhem/B&B	Hotell + B&B
Drivmedel	Nej
Bredband via fiber	Ja

Smedby med omnejd – en levande jordbruksbygd på Dalälvens norra sida.

Bygden är en levande jordbruksbygd på båda sidor om Dalälven. Kyrkan är en av Dalarnas äldsta medeltidskyrkor vackert belägen vid Dalälven och längs Husbyringen. Traktens historiska betydelse utmärks även av de två kungsgårdarna; Näs kungsgård och Husby kungsgård där privilegiebrevet för Falu koppargruva undertecknades 1347. Ortens näringsliv kännetecknas av jord- och skogsbruk samt mindre hantverks- och tjänsteföretag. Här finns Lundboden en vackert beläget liten inredningsbutik i Lundbo där man kan ta en enkel fika och hos Björnens eko-grönsaker kan man handla direkt hos odlaren själv under säsongen. Under 2019 kommer en laddstation för elfordon att installeras nära lanthandeln.

- 991 personer var folkbokförda i Husby församling 2018 vilket är en ökning med 5 personer sen 2010.
- I Smedby skola (F-6) går det ht – 2018 108 elever. Förskolan har 42 barn inskrivna.

Serviceutbud	Smedby
<i>Kopplat till butiken</i>	
Dagligvarubutik	Ja
Apotek/apoteksombud	ja
Post/postombud	Nej
Kontanthantering/betaltjänster	Nej
Systembolagsombud	Ja
Svenska spel	Lotter
ATG	Nej
Paketutlämning	Nej
Kaffebord	Ja
Turistisk information	Ja
Aktivitet i butik	Ja
Aktiv hemsida/Facebook	Ja
<i>Annan kommersiell</i>	
Kafé	Ja
Restaurang	Nej
Hotell/vandrarhem/B&B	Nej
Drivmedel	Nej
Bredband via fiber	Ja

Stjärnsund - Idyllisk gammal bruksort och en levande alternativbygd vid sjön Grycken.

Christopher Polhem grundade 1699 Stjärnsunds bruk och här tillverkades varor på ett avancerat sätt med hjälp av vattendrivna maskiner. Bruksdriften lades ned under 1930- och 1940-talen och efter årtionden av stagnation, minskande befolkning och tilltagande yttre förfall har bruket från mitten av 1980-talet fått nytt liv. Inflyttare har tillfört nya verksamheter och idéer. Orten som är en del av Husbyringen består av många fina gamla hus och byggnader som bland annat Herrgården, Smedjan och kyrkan. Idag kännetecknas ortens näringsliv av många mindre tjänsteföretag och kulturanknutna företag. Sedan 2013 finns ett centrum för lärande inom ämnet permakultur. Här finns också Husbyringens besökscentrum. Stjärnsundskiosken (lanthandel) och det relativt nystartade Stjärnsund Bryggerhus. Under 2019 kommer en laddstation för elfordon att installeras nära lanthandeln.

- 2018 var 455 personer folkbokförda i Stjärnsund, vilket är en minskning med en person sen 2010.
- I Stjärnsund finns en förskola med 16 barn inskrivna. Det finns ingen skola 1-6, utan barnen går i skolan i Långshyttan, Annaskolan i Garpenberg eller i Smedby skola.

Serviceutbud	Stjärnsund
<i>Kopplat till butiken</i>	
Dagligvarubutik	Ja
Apotek/apoteksombud	Ja
Post/postombud	Ja
Kontanthantering/betaltjänster	Nej
Systembolagsombud	Ja
Svenska spel	Ja
ATG	Nej
Paketutlämning	Ja Postnord
Kaffebord	Ja
Turistisk information	Ja
Aktiviteter i butik	Ja
Aktiv hemsida/Facebook	Ja
<i>Annan kommersiell</i>	
Kafé	Ja, sommartid
Restaurang	Ja, sommartid
Hotell/vandrarhem/B&B	B&B
Drivmedel	Nej
Bredband via fiber	Ja

Långshyttan – ett unikt brukssamhälle där järn- och stålhantering bedrivits i 600 år.

Långshyttan är kommunens näst största ort. Här finns större och mindre företag med tillverkningsindustri inom stål och trä samt handel och restauranger.

Långshyttan är ett unikt brukssamhälle längs ekomuseet Husbyringen. Här har järn- och stålhantering bedrivits i 600 år och bruket i Långshyttan var pionjärer inom den moderna typen av masugn, som kom på 1800-talet, och så småningom även inom tillverkning av rostfritt stål. Bengtsgården och Mulltimmerhyttan skildrar järnets och bygdens historia för besökare. Brukshotellet uppfört 1856 ligger i en park där stora gamla valsverksmaskiner finns uppställda. Älgparken är en nyare turistattraktion. 2018 blev det klart att träindustriföretaget Setra investerar i ytterligare en anläggning i Långshyttan. Under 2019 kommer en laddstation för elfordon att installeras i Långshyttan.

- 2018 var 1734 personer folkbokförda i Långshyttan, vilket är en minskning med 134 personer sen 2010.
- I Jonsboskolan F-6 går 2018 113 barn
- I förskolan Björkbacken går det 50 barn.

Serviceutbud	Långshyttan
<i>Kopplat till butiken</i>	
Dagligvarubutik	Ja
Apotek/apoteksombud	Ja
Post/postombud	Ja
Kontanhantering/betaltjänster	Ja, kopplat till ICA-kortet
Systembolagsombud	Ja
Svenska spel	Ja
ATG	Ja
Paketutlämning	Ja
Kaffebord	Ja
Turistisk information	Ja
Aktiviteter i butik	Ja
Aktiv hemsida/Facebook	Ja
<i>Annan kommersiell</i>	
Kafé	Nej
Restaurang	Ja
Hotell/vandrarhem/B&B	Hotell
Drivmedel	Ja
Bredband via fiber	Ja

